ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ТА БЕЗПЕКА 19.08.2025 | Микола Капітоненко

Суворий вітер з Аляски

Зустрічі на Алясці та в Білому домі стали символом дипломатичного прагматизму, але питання миру і гарантій для України відкриті

Минуло сім років з попередньої зустрічі Дональда Трампа і Володимира Путіна. Тоді, в Гельсінкі, з російського боку також були ті самі Ушаков і Лавров; були розмови про Україну і загальний стан російсько-американських відносин; і думка більшості спостерігачів також присудила «перемогу» Путіну.

За цей час світ змінився: подальший занепад американського лідерства на тлі триваючого посилення Китаю; формування нової біполярності; активізація Глобального Півдня; і, звичайно, повномасштабна російсько-українська війна, яка багаторазово збільшила ризики для Європи і поставила перед Трампом, який повернувся в Білий дім, стратегічні дилеми.

Не Мюнхен і не Рейк'явік

Зустріч американського і російського лідерів на Алясці з чим тільки не порівнювали, але найчастіше – з Мюнхенською зустріччю 1938 року і самітом у Рейк'явіку 1986-го. Історичні аналогії завжди умовні. Саміт на Алясці має кілька ключових відмінностей від цих епохальних і дуже різних зустрічей.

У Мюнхені, відповідно до давніх традицій класичної європейської дипломатії, великі держави вирішили свої проблеми за рахунок малої – Чехословаччини, яка змушена була віддати Німеччині Судетську область. Британія і Франція, на підтримку яких у разі війни з Німеччиною розраховував уряд Чехословаччини, дали зрозуміти, що допомоги не буде – в результаті чого президент Чехословаччини Едвард Бенеш прийняв умови, про які великі держави домовилися без його участі.

Мюнхенська угода викликає болючі асоціації в Україні, нагадуючи про вразливість малих і середніх держав і змушуючи раз по раз

озвучувати принцип «нічого про Україну без України» як один з ключових для Києва. Як і Британія з Францією в 1938-му, США можуть залишити Україну без допомоги. Але, на відміну від тодішньої стратегії стримування, якою розраховували запобігти війні, сьогоднішні лідери Заходу стоять перед реальністю війни, що вже триває, яка показала співвідношення сил і шансів. Це підштовхне деяких лідерів, у тому числі європейських, на яких розраховує Зеленський, до більш рішучої підтримки України.

Для американського президента є важливим діалог з Росією, і йому потрібно було зрозуміти, наскільки він можливий, де його межі та яким може бути його зміст

У Рейк'явіку ж, у 1986 році, лідери США і СРСР не тільки заклали основу для Договору про ліквідацію ракет середньої та меншої дальності, але й змінили клімат міжнародної політики до такої міри, що стало можливим говорити про закінчення холодної війни.

Відносини Вашингтона і Москви сьогодні не настільки доленосні, і зустріч на Алясці була потрібна і Трампу, і Путіну з дещо інших причин. Для американського президента є важливим діалог з Росією, і йому потрібно було зрозуміти, наскільки він можливий, де його межі та яким може бути його зміст. Особиста зустріч з російським президентом була необхідна – до того ж вона вписується в загальний прагматичний підхід Трампа: можна зустрічатися і говорити з ким завгодно, аби був практичний результат. У цьому сенсі саміт на Алясці можна порівняти з візитом Річарда Ніксона до Китаю в 1972 році – епохальною подією, що поклала початок китайсько-американському зближенню, спрямованому проти СРСР, а також стала символом геополітичного прагматизму.

Трампу потрібна була зустріч з Путіним, тому що йому важливо послабити російсько-китайський зв'язок; отримати можливість ситуативної співпраці з Москвою з широкого кола питань, від Арктики до контролю над озброєннями; заручитися стриманою позицією Росії в разі загострення протиріч з Китаєм. Геополітична оптика американського президента залишається колишньою: на світ він дивиться крізь призму протистояння з Пекіном за майбутнє світового порядку, а на російсько-українську війну – крізь призму російсько-американських відносин. Вони набагато ширші, ніж війна, і можуть обговорюватися також при збереженні нинішнього її формату. Але все-таки війна значно ускладнює справу, і Трамп волів би, щоб вона завершилася – на будь-яких умовах.

Перспективи миру і гарантії безпеки для України

Порядок денний зустрічі на Алясці виходив за рамки російсько-української війни, але для України – і, ймовірно, для Європи – саме цей її пункт був найважливішим.

Просте рішення територіального питання – найскладнішого у війні – навряд чи вдасться знайти швидко

Між двома зустрічами Трампа – спочатку з Путіним, а потім із Зеленським і європейськими лідерами – проявилися приблизні контури мирної угоди: вихід українських військ із Донецької та Луганської областей в обмін на заморожування війни. У квітні російський президент відмовився від меншої пропозиції: заморозити війну по поточній лінії фронту, вважаючи, мабуть, що з часом зможе отримати кращі умови. Однак на нові умови набагато важче буде погодитися Зеленському – якщо взагалі можливо. Навіть продовження війни без американської допомоги виглядає для нього кращим, ніж здача територій без бою. Просте рішення територіального питання – найскладнішого у війні – навряд чи вдасться знайти швидко.

Іншим ключовим пунктом залишаються гарантії безпеки для України. США поширювати на Україну такі гарантії – в класичному сенсі ними вважаються союзницькі зобов'язання – не мають наміру, ні у вигляді членства України в НАТО, ні на двосторонньому рівні. Трамп, судячи з риторики, вважає цю проблему більше європейською, ніж американською. І якщо в участі європейських лідерів у зустрічі Трампа із Зеленським останній шукав підтримку, то перший – можливість підштовхнути Європу до того, щоб взяти на себе частину ризиків.

Ризики, звичайно, є: ймовірність повторної війни висока, особливо з урахуванням невирішених проблем, досвіду масштабного насильства, низького рівня довіри і загального стану міжнародної безпеки. Членство України в НАТО, на яке в Києві традиційно розраховували як на засіб від усіх проблем, реалістичною опцією не є (і ніколи не було). У цих умовах саме поняття гарантій безпеки доводиться розширювати і розмивати, записуючи туди фактично будь-які заходи, спрямовані на підтримку і допомогу Україні. Три десятки країн, які в різній мірі зацікавлені в підтримці України,

можуть, звичайно, спільними зусиллями створити якийсь ефект стримування, але навряд чи в Москві його вважатимуть достатньо переконливим.

Обговорюваний останніми днями формат «майже як 5 стаття, але поза НАТО» залишає питання про готовність воювати за Україну без відповіді. Навіть для країн-членів НАТО стаття 5 Вашингтонського договору не означає автоматичного введення військ союзників, а тому для України виглядає більше як символічна втіха, ніж як діючий механізм.

Перспектива відправлення військ «коаліції рішучих» в Україну теж поки що туманна

Перспектива відправлення військ «коаліції рішучих» в Україну теж поки що туманна. Ризики занадто високі, а роль США занадто невизначена; в той час як європейці, схоже, готові ризикувати тільки за умови сильної підтримки Вашингтона.

Цілком можливо, що дієвих гарантій у даній ситуації взагалі не існує, і мова по суті йде про створення хоч якогось механізму підтримки, більш підходящого і надійного, ніж підписані вже договори про безпеку. Чи буде такого механізму достатньо, щоб відкрити дорогу для домовленостей з Москвою – і особливо для вирішення територіальних суперечок – питання ключове і все ще відкрите.

Ситуація на дипломатичному фронті протистояння з Росією ніколи не була для України сприятливою. Іноді події складалися більш-менш вдало, але як мінімум з Глобального саміту миру в червні 2024 року стало зрозуміло, що тенденції складаються не на нашу користь. Результатом цих процесів стала нинішня повістка, де замість тріумфу об'єднаного Заходу і України, посилених антиросійських санкцій і формули миру в її первісному вигляді йдеться про підготовку зустрічі українського і російського президентів для заморожування війни і ціну, яку Україна готова буде за неї заплатити.

Микола Капітоненко
Київ

Кандидат політичних наук Микола Капітоненко (Mykola Kapitonenko) – доцент Інституту міжнародних відносин Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, директор Центру досліджень міжнародних відносин. Член Громадської ради при Комітеті з міжнародних відносин Верховної Ради України. Редактор журналу *UA: Ukraine Analytica*, автор понад 70 наукових статей. Основна сфера інтересів – міжнародні конфлікти та зовнішня політика України.